- Család
- Emlékek
- Fotógaléria
- Dokumentumok
- Helyszínek

PERLUSZ ANIKÓ

Samu Nagy Anikó (1949. ápr. 19. -)

„Nálunk a zsidó szót ki se mondták. Hát nem volt az téma! Sose felejtem el, olyan 8 éves lehettem, mikor elmentünk valahova nyaralni. Játszottunk, és azt mondja az egyik gyerek, hogy <<veled nem játszom, mert te zsidó vagy>>. Akkor hallottam először ilyet.”

Foglalkozása: ruhaipari üzemmérnök

Évfolyam:

Anikó nem járt a Zichy utcai elemibe, édesanyja, Elbogen Alice és nagynénje, Elbogen Adél azonban igen .
Fotók:
Zichy utcai osztálykép: 1932-33 III. o
.
1933-34 IV. o. rajtuk Elbogen Alice)

Elbogen Alice az Óbudai Izraelita Hitközség óvodájába járt. Csoportkép1927-ből, a helyszín kérdéses - Csoportkép 1930-ból. A képeken Elbogen Alice 3, ill. hat évesen látható

CSALÁD

TESTVÉRE: **Balázsné Perlusz Mariann** (1955. nov. 16. -)

APJA: **Perlusz Ferenc** (1921.márc. 24. – 1987. jún. 14.) Szüleivel, húgával Szentendrén éltek. 1942 és 1944 között Vácott volt munkaszolgálatos, 1944 novemberében Mauthausenbe került, ahonnan 1945. májusban szabadult. Testvére: **Perlusz Lívia** (1923 – 2012.)

APAI NAGYAPJA**: Perlusz Jenő**

APAI NAGYANYJA**: Heller Ilona** (1900 – 1944) 44 évesen önként csatlakozott szüleihez a szelektáláskor, így ő is a gázkamrákban halt meg.

ANYJA: **Elbogen Alíz** (1924. május 8. Perbenyik, Zemplén vármegye, ma Szlovákia – 2008. március 16. Óbuda)

Testvére: **Elbogen Adél (**1920. febr. 29. Perbenyik – 2008. jan. 18.)

ANYAI NAGYAPJA**: Elbogen Salamon Lajos** (1893. márc. 25. Büdszentmihály – 19?.) Vallásos volt, az óbudai hitközségnél dolgozott. Az Kórház utcában volt méteráru – divatáru üzlete.

ANYAI NAGYANYJA**: Burger Berta** (1897. szept. 3. Királyhelmec - 1980. dec. 3.) 1919-ben, Zemplén megyében, Lácán esküdtek Elbogen Salamon Lajossal.

ANYAI DÉDNAGYAPJA**: Elbogen Izsák:** gubás zsidó, ócskás volt.

ANYAI DÉDNAGYANYJA**: Fried Rozália**

2011. január 6. Beszélgetés Samu Nagy Anikóval, leánykori nevén Perlusz Anikóval. Az emlékezést itt-ott Gombocz Eszter kérdései segítik.

Megmenekülés a haláltáborból a nyilas időszakban

Az úgy történt, hogy a nagypapámnak, Elbogen Lajosnak a piacnál volt egy divatáru üzlete. Most is ott van a Kórház utcai piac, azzal szemben panelházak vannak. Ott volt egy üzletsor, és

ott volt neki egy méteráru- divatáru üzlete. Közkedvelt volt, Óbudán mindenki szerette. Divatáru üzlet, nem tudom, hogy volt kiírva. Mindenkit nagy szeretettel szolgált ki, és járt hozzá egy nagydarab férfi, aki sehol nem kapott inget magának, mert olyan nagydarab volt. A nagypapám csináltatott neki hitelbe gyönyörű selyem ingeket, mindent. És mikor arról volt szó, hogy nyilas idő jött, ő lett a legnagyobb nyilas Óbudán. Szedték össze a házból, a lakásból a zsidókat, a Hunor utca 9-ből - mutatok képet róla –, és mikor odaértek a nagypapához, azt mondták: „Elbogen? Azt nem visszük el.” Így menekültek meg. Ezen múlott az egész, mert a vége felé volt már. Tehát mit tudom én, két nap múlva felszabadulás volt. Mert azt a részt később vitték el. Először a vidéki zsidókat vitték el, aztán az óbudaiakat.

G.E.: Hogy hívták ezt az embert?

S.N.A.: Azt nem tudom.

Felvidéki gyökerek anyai ágon. Az értékek megmentése a rablás elől.

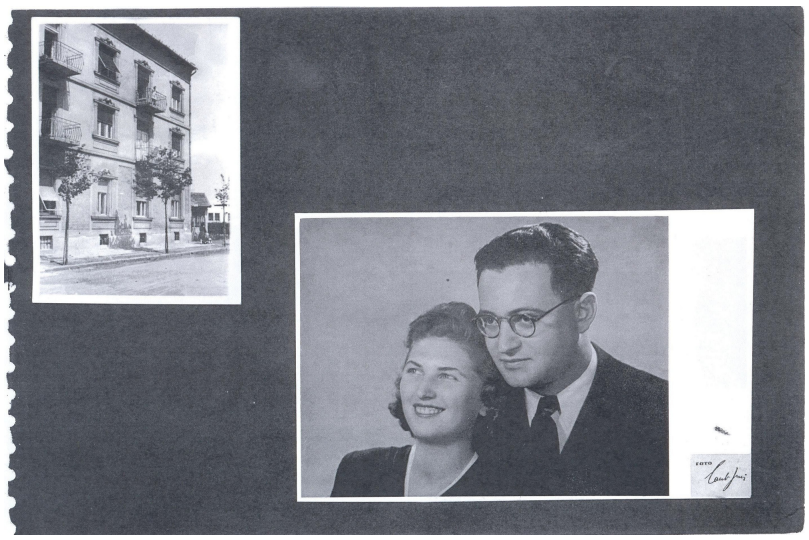

Azt akartam még elmesélni, hogy hogy kerültek fel Budapestre [az anyai nagyszülők]. Ők Felvidéken laktak, és nagyon szegények voltak a nagymamámék. A nagymamámnak a mamájának volt egy testvére, a Schwarz, a Fekete, aki társult valakivel. A Feketének nagyon sok esze volt, a másiknak nagyon sok pénze. Gutmann és Fekete, így hívták őket, és 1926-ban egy harisnyagyárat építettek. Az épület ma is megvan a Vihar utca 26-ban. Nagyon jól ment nekik a dolog, és vidékre segítette a testvérét ez a Fekete. És mondta, hogy „miért nem jöttök föl? Gyertek fel!”, és akkor ők följöttek ide. Felvidékről följött az egész rokonság ide Óbudára, és akkor először a nagypapámnak egy zöldség üzlete volt, ilyen kis fűszer üzlete a Vörösvári úton, utána segítséggel megvette ezt a divatáru üzletet a Kórház utcában. Ez volt egészen 1942-ig.

Olyan ügyes volt a nagypapám, úgy csinálta meg a pultot, dupla fenekűre, oda elrejtette a dupla fenekű részbe az árut; mikor jöttek fosztogatni, szétrabolták a külső részét, de a mögötte lévőt nem találták meg. A háború után ez megmaradt.

A nagymamám úgy mentette meg az ékszereit, hogy valahogy akkor beterelték őket a Vörösvári úti iskolába, és fölállt a vécére, és a vécének a tetejére tette. A vécétartályra a fülbevalóját, gyűrűjét és a láncát, ott szépen megmaradtak.

Munkaszolgálat, hallgatás a háború után

G.E.: Ezekről a dolgokról egyáltalán honnan tudsz?

S.N.A.: Ezt elmesélték. De nem sokat meséltek!

G.E.: Kérdeztél?

S.N.A.: Kérdeztem. „Hagyjuk ezt a dolgot!” Nem szerettek erről beszélni.

G.E.: És nekik a gettóba be kellett menniük?

S.N.A.: A gettóba be kellett menni, valahol a 13. kerületben voltak [az anyai ágú rokonok]. Az Újlipótvárosban, valahol a Csanády utcában, azt hiszem. A zsidókat összeszedték, de ők megmenekültek.

G.E.: Édesapádat meg munkaszolgálatra.

S.N.A.: Hát az édesapámnak még nem volt kapcsolata [mamámmal], ’47-ben ismerkedtek meg. Édesapám pedig Szentendrén volt, és azokat vitték kegyetlenül. Ott még az a történet, hogy az édesapám apja hentes mester volt, állítólag megfázott az üzletben, és nagyon fiatalon meghalt tüdőgyulladásban. És utána az édesapámat odaadták a nagyszülőknek kisgyerekként, a mamája pedig egyedül maradt a kislánnyal, [apukámnak] a testvérével, Líviával. Őt [édesapámat] a nagyszülők nevelték, mintha a saját gyerekük lett volna.

Munkaszolgálat

G.E.: Hol volt az apukád munkaszolgálatos?

S.N.A.: Ő Mauthausenban volt, Günskirchenben. Itt ezen a két helyen volt. Ő többször is volt munkaszolgálatos. 42-ben, ’44-ben is volt munkaszolgálatos. Az volt az érdekessége az apukám történetének, hogy apukám nagyon szépen zongorázott. A Karády Katalin zenekarában volt. És valahogy elintézte, azt hitte szegény, hogy az protekciós [század], [ezért] a művész századba ment. Tehát együtt ment Alfonzóval, Rodolfóval és Bárdy Györggyel. Ezekkel együtt volt egy században. Az az első, az a ’42-es, [akkor] valamivel jobb körülmények között éltek. Akkor még az úgy jó volt. Mindig ezeket emlegette, hogy ő ezeket személyesen ismerte. A másodikról [a későbbi munkaszolgálatról] nem mesélt egy kukkot sem, ő aztán végképp nem. Még háromszor kapott tífuszt az úton visszafelé. Már akkor fölszabadultak, de annyira le volt gyengülve.

Végzetes döntések

S.N.A.: Apukám mamája, Heller Ilona úgy halt meg, hogy félreállították az embereket, hogy kit tesznek a gázba, ki mehet dolgozni. És az öreg szüleit odaállították egyből a megsemmisítendők sorába, és a nagymamám egy fiatal nő volt akkor, kendőt kötött a fejére, odaállt melléjük, és ő is ment. Ezt valaki látta, és az mesélte el az apukámnak.

G.E.: Testvére volt [apukádnak]?

S.N.A.: Hát ez a testvére, tudod, aki most haldoklik. Ők hazajöttek ketten. Dehát a testvére

mindjárt férjhez ment, és akkor ő [apukám] ott maradt egyedül, és akkor nősült meg. [Perlusz Ferenc és Elbogen Alice 1947 júniusában esküdtek
.] De [apukám] nem mesélt soha semmit. Sose felejtem el, azt mondta [neki] az orvos, hogy „magának rövid élete lesz”. Hát rövid volt, 66 évet élt. Hát ez a tífusz, ez tönkre tette. Igen, a szívét teljesen tönkre tette. Túlélte ugyan, de 66 évesen, ’87-ben [meghalt].

Vallás a családban (Anikó nagypapája: Elbogen Salamon Lajos, dédapja: Salamon Izsák, Felvidékről. Anyai ág)

A vallás! Na most a vallással az volt, hogy a nagypapámék még ott Felvidéken nagyon vallásosak voltak. A nagypapám nagyon.

G.E.: Az Izsák?

S.N.A.: Az Izsák az ő apja volt, ő Lajos volt, Salamon Lajos, és mi tartottuk is az ünnepeket. Nagypapám elöljáró volt a templomban, és minden ünnepet tartott egészen ’70-ig, amikor is meghalt.

G.E.: Hol volt ő elöljáró?

S.N.A.: Ott az óbudai templomban. Hogy aztán mi volt az a rang, azt pontosan nem tudom, de elől ült mindig is ilyen szép fehér, arany szegélyű ruha volt rajta, és mikor ő meghalt, az apukámék családja nem volt vallásos, aztán úgy elmaradt a dolog. Mikor még gyerekek voltunk, akkor még [tartottuk a vallást]. Nagyon emlékszem. {yootooltip title=[A **hanuka** ünnepségre emlékszem, az énekeket is tudom most is. Tartott hanuka ünnepséget a nagypapám, igen,

tudta fejből az egészet, nagyon szerettem ezeket, olyan szép volt. Pedig gyerek voltam még.] width=[500]} **Hán ukká (chanuka):**
„avatás”. Örömünnep annak emlékére, hogy a Makkabeusok i. e. 165-ben visszafoglalták a Szentélyt a szír hódítóktól, és azt ismét felavatták. Noha ehhez csak egyetlen napra elegendő szent olajat találtak, ez csoda folytán elégnek bizonyult nyolc napra. {/yootooltip}

G.E.: És az imákat, azokat fejből mondta?

S.N.A.: Fejből! Persze, fejből mondott mindent. Próbált engem tanítani héberül, de olyan nehéz volt, nekem ahhoz nem volt kedvem.

G.E.: A dalokat megtanultad?

S.N.A.: A dalokat igen.

G.E.: Olyannyira, hogy még ma is […]

{yootooltip title=[S.N.A.: Még ma is [tudom]. Hát most énekeltem együtt a Gödör Klubban a Verő Tomival. Senki nem énekelte már, csak én. Én énekeltem vele. Azon gondolkodom, hogy milyen ünnep is volt még? Meg a **széder** este.] width=[500]}**Széder**: „rend”. Peszáh első estéje, családi ünnep, amelynek megvan a maga rendje. Erre a célra íródott a Hággádá sel Peszáh (az Egyiptomból való szabadulás elmesélése), amely elsősorban a gyerekek lelkében akarja felkelteni az érdeklődést a múlt iránt. (Lásd: peszáh){/yootooltip}

G.E.: És akkor volt, hogy te voltál a legkisebb gyerek?

S.N.A.: Persze, persze.

G.E.: Arra is emlékszel, hogy akkor mit kell mondani?

S.N.A. Persze! Manistanu […] Igen, tudom még most is. Tudom őket, igen. Ismerem az egészet. Aztán nem voltam nagyon sokáig [a templomban], és akkor van egy barátnőm, akinek a lánya egy izraeli zsidóhoz ment. Meghívtak öt évvel ezelőtt egy ilyen hanukára, és egész más volt. Én úgy képzeltem, kicsit olyan lesz, mint a [nagypapámmal] Eggészen más volt! Ők már egészen mást, mást is énekelnek, mást is mondanak. Más. Nem magyar zsidók voltak, hanem török, valami ilyesmi.

G.E.: Itthon hogy ünnepelitek, vagy ünnepeltetek a gyerekekkel?

S.N.A.: Hát én keresztény fiúhoz mentem hozzá. Evvel úgy elmúlt a dolog. És mikor anyu kezdett járni a [hitközségbe], akkor néha úgy elmentem vele, most már elég sokszor megyek. Most inkább [járok templomba]. Azt akartam még neked mondani, hogy anyuék otthon jiddisül beszéltek. És én sokat tudok abból. Nem is beszéltek magyarul. Ők jiddisül beszéltek, mind a ketten. Na, apukám nem. A nagymamám az anyukámmal mindig jiddisül beszélt. Szóval mindig úgy beszéltek egymással. És miután meg kellett értsem, hát megértettem. Aztán anyukám apuval is úgy beszélt, de nem annyira. De rengeteg szót tudok. Hát van olyan szó, amire nem is tudok magyart! Most a Garastól hallottam, volt a Garassal egy interjú, hogy pl. ha azt mondod valamire, hogy olyan igazi, te tudsz ilyen szavak[at] különben? Azt tudod, hogy behoved? Behoved! Az aztán „olyan nagyon”, azt mondta a Garas is, hogy behoved, az olyan […] Nagyon sokat tudok tényleg. Akkor mi az, ami? Anyu mindig azt mondta, hogy ha zsidókkal [volt] unser áns, közülünk való. Tehát a németből van ez ferdítve. Akkor például úgy mondták a kezi csókolomot
jiddisül, hogy kisztihand
.
Tehát nem „Grüss di Hand”, ahogy a német mondja. Anyu úgy köszönt a nagymamának, hogy kisztihand. Óbudán már így mondták.

G.E.: És Óbudán is beszéltek sokan jiddisül?

S.N.A.: Sokan, persze. Nagyon sok zsidó volt. Nem tudom, azok meghaltak? Kimentek ’56-ban, nagyon sokan kimentek.

G.E.: Ismeretségi körből is?

S.N.A.: Igen, azon gondolkodom, hogy hívták azt a Györgyit, láttam valamelyik osztályképeden, mikor vetítés volt. Milyen Györgyi volt?

G.E.: Spatz?

S.N.A.: A Spatz Györgyi. A Spatzékat ismertem. A Spatz Györgyi jóban volt anyuval, a barátnője volt. És volt a testvére, a Laci. A Lacinak volt, azt tudom, a Lacinak a gyerekét meg az én húgomat hordtam balettra Óbudán. Azt a családot ismertem. (Lásd Spatz Györgyi emlékeit)

Sőt! Mit mondjak neked, a múltkor láttam egy öregasszonyt, azt is meg kéne [keresni], de hát hogy találom már meg? Volt egy család, nagyon jóban volt anyu vele, volt Óbudán egy porcelán gyár, te tudod, hol volt? Aquincumnál, igen. Volt egy porcelán gyár, és ott lakott egy barátnője az anyunak, igen, a Wienerék. A Klári néni és Wiener Lili néni, őt onnét ismertük, hogy a nagymamám öccséhez ment feleségül. És a nagymamám öccse nem jött haza. Munkaszolgálatból nem jött haza, és a Lili néni még megvan, 100 éves lehet. A múltkor láttam Újlipótvárosban még. Még be volt festve a haja! Szuperül nézett ki! Lehet, hogy őt meg lehetne találni még. Nem tudom, mi a férjezett neve, mert aztán még egyszer férjhez ment. Na most, amit akartam mesélni még érdekességet a Sándor Károlyról. Hogy igaziból a nagynénám szegény az süket volt. Hallócsont meszesedése volt, csak akkor azt még nem tudták. És ugye, hogy úgy mondjam, bóvli lány volt – a bóvli is igaziból zsidó szó – bóvli lány volt, és ahhoz, hogy ő férjhez menjen, komoly kauciót, vagy hogy mondjam, kellett adni. Na most itt volt ez a Sándor Károly, aki koldus szegény volt, mert az ő papája az első világháborúban halt meg. És ezért megegyeztek a nagypapámmal; a nagynénám mindig mondta, hogy ott állt, és nem kérdezték őt meg, hogy most mi van, megegyeztek, hogy elveszi feleségül a nagynénémet, ezért ő ad neki egy lakást, a Hollán Ernő utcában, akkor épült a Hollán Ernő utcában az a rész, egy gyönyörű lakást kap a Hollán Ernő utcában, plusz egy csomó pénzt, hogy elinduljon a karrierje. A házasság megköttetett, szegény nagynénám, az olyan nagyon naív volt, azt hitte, hogy […], szerelemről ugye szó nem volt. Ő persze szerelmes volt, egy csinos fiú volt, majd megmutatom neked, ott van kép is róla, és az történt, hogy a nagymamámnak volt egy húga, annak egy kislánya. És a nagynénám nagyon pátyolgatta ezt a Verát, és egyszer elvitték nyaralni. Többször elvitték nyaralni, és mikor már 13 éves volt a Vera, szintén elvitték nyaralni Balatonra. Egyszer a nagynénám kiment éjjel a vécére, és Vera ott volt a férje ágyában. 13 évesen. Akkor persze azt mondták, hogy a férfi tehetett róla, de azért ezt nem fogadom el. Na és akkor ugye elváltak. Elváltak.

G.E.: Gyerekük nem volt?

S.N.A.: Nem, a nagynénémnek nem lehetett. A nagynénémnek egyszer lehetett volna, akkor elvetette. Elváltak, és akkor a Sándor Károlynak a becsületére legyen mondva, megvárta, míg a Vera leérettségizik, és elvette feleségül. Született két gyerekük, és 40 évesen meghalt. Nagyon tehetséges ember volt. Akkor nagymamámék évtizedekig haragban voltak egymással, az öregek, mintha ők tehettek volna róla. Aztán megbékéltek. Ennek a Sándor Károlynak van egy fia, aki az én ügyvédem. Nagyon híres ügyvéd ő, most az egész Mammutot ő képviseli. Sándor Róbert.

G.E.: Az édesapja meg nagyon jól rajzolt?!

S.N.A.: Igen, és a kislánya. A Robinak a kislánya. Bécsbe jár képzőművészeti egyetemre.

G.E.: Akkor ők is zsidók?

S.N.A.: Persze. Itt mindenki zsidó volt, csak én nem mentem zsidóhoz.

G.E.: És azért nem haragudtak?

S.N.A.: De haragudtak egy kicsit, meg az anyósom is haragudott, mert az sem akarta, hogy a fia zsidó lányt vegyen el, dehát aztán beletörődtek a dologba. És a Mariann, a húgom se zsidóhoz ment.

Zsidózás az ötvenes években, kivándorlók

Nálunk a zsidó szót ki se mondták. Hát nem volt az téma! Tudtam, mert ünnepek voltak, de nem foglalkoztam [vele]. Én sose felejtem el, olyan nyolc éves lehettem, mikor elmentünk valahova nyaralni. Akkor még az volt a divat, hogy Balatonon nyaralót béreltek. Balatonföldvárra jártunk mindig, és játszottunk, voltak ott gyerekek, és azt mondja az egyik gyerek, hogy „veled nem játszom, mert te zsidó vagy”. Aaaa! Akkor hallottam először ilyet. 7 éves lehettem? Hát nyilván a szülők mondták. Ötvenes években. Ötvenes évek eleje. Szóval akkor hallottam először.

G.E.: ’56-ban barátaid is elmentek?

S.N.A.: Sokan. Az egész rokonság elment. A nagymamámnak az összes testvére elment. A Burger Bertának a testvérei, öt testvére elment családostul. Apukámnak nem volt rokonsága, azokkal nem tartottuk [a kapcsolatot].

G.E.: Érték atrocitások őket, azért mentek el?

S.N.A.: Hát a jobb élet reményében. És mindenki megtalálta a számítását. Itt szegények voltak, ott egész jól ment nekik. Az egyik itt ilyen zsebkendő festő bedolgozó volt, és képkeretező üzlete lett és nagyon jól megélt belőle. Mindegyik megtalálta a számítását. Mi is úgy volt, hogy megyünk, de a húgom egy éves volt. Anyu nem akart menni. Meg a nagymamámék se akartak menni, aztán itt maradtunk.

Zsidó identitás

G.E. : A fiadnak mennyire van egyáltalán [zsidó] identitása?

S.N.A.: Ez érdekes dolog. Igaziból a tulajdonságok megvannak. Ez a fiam, a pszichológus, nagyon sokban hasonlít a zsidókra. Ügyes, minden, de ő mindig azt mondja, hogy ő nem az, de csak zsidó barátai vannak. Szóval érdekes az ő identitása.

G.E.: Azt mondja, hogy ő nem az?

S.N.A.: Azt mondja, hogy ezek a zsidók így, ezek a zsidók úgy […]

Az üzletek államosítása, a kártérítési összeget is ellopták

S.N.A.: Az Elbogen divatáru üzlet a Kórház utcai piaccal szemben volt. A felszabadulás után a nagypapa újra töltötte az üzletet, nagyon jól beindult az üzlet, és 1951-ben egy hétfői napon ki akarta nyitni az üzletet, odaálltak, hogy az üzlet államosítva van. Neki többet itt semmi [keresnivalója nincs]. A személyes cuccát, nem, azt sem lehet elvinni. „Maga felejtse el ezt az üzletet!" Olyan szép bútor volt benne, gyönyörűt csináltatott, hogy ezt még – […], mikor volt a bontás, 1970-ben? Tehát akkor ott, sokáig még ott működött a divatáru üzlet a Kórház utcában, egy az egyben úgy hagyták a berendezést. Gyönyörű fa csináltatott berendezés volt, használták, utána lebontották a Kórház utcát, és volt a piacon egy körház, oda is átvitték a bútorokat, olyan jó állapotban volt. Amikor jött a rendszerváltás, és akkor mondták, hogy biztos meg lehet kérdezni, hogy valami kárpótlást kapnánk érte, az anyuval bementünk az önkormányzathoz, akkor még tanács volt, önkormányzat volt, mindegy, és előkerestettük a papírt. Hát ez '90-ben volt. A rendszerváltás után, mikor a kárpótlás volt, inkább '90-ben volt. Bementünk, és akkor azt mondja a tisztviselő, hogy „maguk mit akarnak itt? Ez ki lett fizetve ez az üzlet." Oda volt írva, megnéztem az aláírást, hamis volt, hogy kártalanították, nem tudom az összeget, tehát aláírva. Valaki fölvette a pénzt. Tehát igaziból kártalanítani kellett volna, mi egy fillért se kaptunk érte, és hogy hazudtoltam volna már meg? Hát én ismertem nagypapám aláírását! És hány ilyet csinálhattak még! Ennyit erről.

G.E.: A nagypapád hogy viselte?

S.N.A.: Nem élt már! Hát '70-ben meghalt. A nagymamám se élt már.

G.E.: Nem a kárpótláskor, hanem amikor elvették az üzletet.

S.N.A.: Hát nehezen. Nagyon nehezen viselte.

G.E.: Mit csinált akkor? Mihez kezdett?

S.N.A.: Elment egy ruházati boltba eladónak. Nagyon szomorú volt. Nagyon sokáig emlegette, és nagyon sokáig ismerték őt. Tehát azt akartam még mesélni, hogy az első munkahelyem a harisnyagyár volt, az a bizonyos családi. Én arról elmesélném azért azt, hogy a Gutman és Fekete volt, a Fekete volt a rokon. Ott dolgoztak a fiai is. És az egyik fiát agyonverték a nyilasok ott a gyárudvaron. A Feketének az egyik fiát, az Ivánt ott verték agyon a gyárudvaron. Onnan tudom, Fekete Ivánnak hívták.

G.E.: Akkor már magyarosították?

S.N.A.: Igen, Schwarzról magyarosítottak Feketére. Mert az első munkahelyem az a harisnyagyár volt. És ott még dolgoztak olyanok, akik ismerték és látták ezt a jelenetet. Tehát akkor ők még fiatalok voltak, és látták a jelenetet a gyárudvaron.

G.E.: Azok még élnek?

S.N.A.: Még valaki él. Múltkor láttam egy nőt a Frankel Leó utcában, aki a kolléganőm volt. Tehát ő is már nagyon idős. Ő még látta ezt a jelenetet. A másik fiú Angliába ment. Ott egy harisnyagyárat alapított. Ő még úgy volt, hogy visszavásárolja. Ezt a történetet annyira nem tudom.

G.E.: Hogy hívták ezt a gyárat?

S.N.A.: Gutman és Fekete Harisnyagyár. Hallottál a Textilmúzeumról? Ott van róla fénykép és papír is van róla. Ott voltam egy kiállításon, aki először szervezte, azt jól ismertem,[Vajk Éva] nem tudom, hogy hívják, már elfelejtettem, de ott ki volt téve a harisnyagyár. ’26-ban adták át a harisnyagyárat. Azért mentem oda, hogy az legyen az első munkahelyem. Aki ott dolgozott, a nagypapámat mindenki ismerte, és nagyon szerették. Hogy milyen jó kereskedő volt. Mindenkinek a kívánságát teljesítette. Szóval ő egy fogalom volt sokáig. Még nem olyan régen

még mindig emlegették a nevét.

Zsinagóga Óbudán, hosszú napi böjt

Jártunk a zsinagógába, minden ünnepen ott voltunk. Akkor nagyon szigorúan vették még, hogy a nők nem is léphettek oda a földszintre. A nagypapám ült elől az apukámmal, és mi fönt. Arra emlékszem, hogy mindig, amikor hosszú nap volt, akkor nem volt szabad [enni]. Nálunk az volt a szokás, hogy hosszú napkor szeptemberben, újév előtt, akkor anyu mindig zöldborsós csirkét csinált, azt lehetett enni utoljára, és akkor böjtölni kellett nekem is már. Inni se volt szabad. És akkor úgy bírták ki a zsidó asszonyok, hogy birsalmába szegfűszeget nyomtak be, és akkor azt szagolgatták. Állítólag akkor nem voltak olyan éhesek. Én ugye gyerek voltam, én akkor annyira nem böjtöltem, a gyerekek rohangáltak, mint az őrültek. Le-föl. Tudod, hogy a zsidó templomban nincsen csönd. Ott ordít[anak], ott a nők hangosan beszéltek egymással, a férfiak lent beszéltek hangosan, néha odafigyeltek, akik imádkoznak, de nem igazán. Ott olyan zaj volt mindig.

G.E.: Az üzleteket is ott bonyolították.

S.N.A.: Úgy, mint a Jézusnál, mikor kikergette őket a templomból. Olyan volt a zsidó templom is. De nagyon ócska volt már szegény akkor. Le voltak esve a díszek, alig lehetett bejönni a kapun, de be is zárt.

G.E.: Az ötvenes években bezárt egy időre?

S.N.A.: Be hát! Hogy volt ez? A nagypapa ’70-ben halt meg, ’70-ig, azt hiszem, addig volt nyitva. Akkor még úgy elég sok zsidó volt. Aztán már később nem is voltak. Akkor kapta a TV meg. ’70-ben.

G.E.: És mondtad, hogy a különbséget érzékeled, hogy 2010-ben […]

S.N.A.: Most elmentem az avató ünnepségre, és nagyon kíváncsi voltam. Még akkor ott voltak a ládák. Szóval azt még nem csinálták meg, az emeletet.

G.E.: Milyen ládák?

S.N.A.: A malteros ládák. Tele volt kosszal. Akkor még nem is volt szabad felmenni az emeletre. Te emlékszel, hogy akkor még nem lehetett felmenni?

G.E.: Hát olyan tömeg volt.

S.N.A.: Nem, le volt zárva, hogy veszélyes. Ott lógott a lépcső. Én fölmentem, nekem föl kellett mennem. Úgy rám szóltak! Tehát akkor a lépcsőn fölmentem, ott semmi se volt. Csak úgy le volt falazva, semmi. Köves Slomó csinált egy olyan egyházat, nekem szimpatikus a dolog, ő arra vette az irányt, hogy a fiatalokat ugye már megszólították a mostani zsidó szervezetek. De van a középkorosztály, akikhez senki [nem fordult]. Ő ezeket szólítja meg. És jól csinálja. Én egyszer elmentem a zsidó barátnőmmel egy ilyen péntek estére, és nagyon szépen beszélt. Tényleg. Nem volt olyan ájtatos, nagyon szépen beszélt. Műsor is volt, nagyon jó volt. Fönt valami előadás volt, akkor már fönt meg volt csinálva, de nem úgy, mint régen, mert kifelé a karzat le van falazva. Ez fáj, mert nem találtam meg a gyerekkori helyszínt: lent együtt voltak a nők a férfiakkal. Csak úgy, hogy valami függönyt oda tettek, hogy ez a nőké, az meg a férfiaké. Azt se tartotta be senki. Ő neológ
.

G.E.: És sajnálod a karzatot?

S.N.A.: Sajnálom a karzatot, nagyon is emlékszem rá. Jó nagy volt. A saját helyet meg kellett venni. Volt egy néni, aki egy ilyen nagyon csúnya vénkisasszony volt, és ilyen sánta, ő volt a, hogy hívják azt? Most nem jut eszembe, aki a házasságokat közvetíti. Nem jut eszembe a szó. Valami sa[…], de nem. [sádchen] Nem sahter, mert az a körülmetélő, az egészen más. Az a néni járt hozzánk minden hónapban és fizettünk neki. Templom díjat kellett fizetni. És akkor megvolt a jegy is. Ő hozta a jegyet. Mikor ünnep volt, mindig vőlegényeket kínált nekünk. Még egész kicsi voltam, de már ezt nézzem meg! Mert ő ezért jutalékot kapott. Neki ez volt a munkája. Templomjegyet szedett, és akkor, amikor megköttetett az esküvő, akkor azért ő jutalékot kapott. Nekünk megvolt a helyünk. Tudom mindig, hogy hol ültünk. Szóval én

szerettem. A gyerekkoromat szerettem emiatt. Érdekes volt. Én ezt nem is felejtettem el.

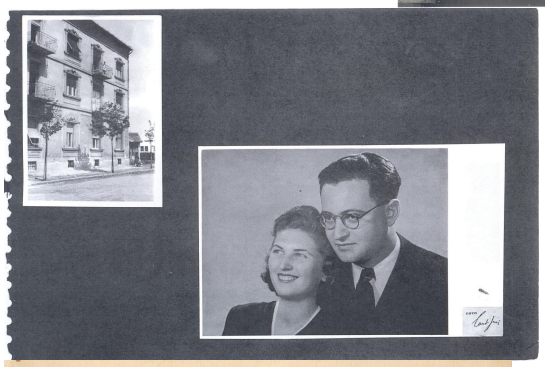

Balról Elbogen Lajosné, E. Alice,Sándor Károly, E. Adél, E. Lajos

Elbogen Adél és Sándor Károly. Hitk. Óvoda, 1930 Ebből közép, a képvoda, 1927 Elbogen Alice, 6,é

Zichy u. 1928-29 [illegible] Elbogen Anikó [illegible] 1933-34, [illegible] Budapest, [illegible] 1972-ik

Perlusz Anikó szülei, Elbogen Alice, Perlusz Felső, 1947.

Óbudai Zsinagoga belső, kárzat is, Schindler Nelli felvétele, 1945.

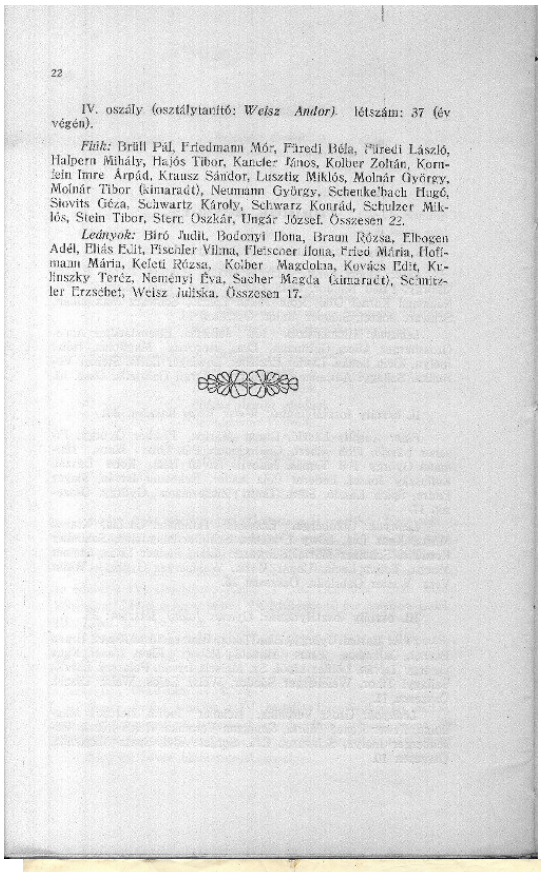

22

IV. osztály (osztálytanító: *Weisz Andor*). létszám: 37 (év végén).

Fiúk: Brüll Pál, Friedmann Mór, Füredi Béla, Füredi László, Halpern Mihály, Hajós Tibor, Kandler János, Kolber Zoltán, Kornfein Imre Árpád, Krausz Sándor, Lusztig Miklós, Molnár György, Molnár Tibor (kimaradt), Neumann György, Schenkelbach Hugó, Siovits Géza, Schwartz Károly, Schwarz Konrád, Schulzer Miklós, Stein Tibor, Stern Oszkár, Ungár József. Összesen 22.

Leányok: Biró Judit, Bodonyi Ilona, Braun Rózsa, Elbogen Adél, Fiás Edit, Fischler Vilma, Fleischner Ilona, Fried Mária, Hoffmann Mária, Kefeti Rózsa, Kolber Magdolna, Kovács Edit, Krlinszky Terézz, Neményi Éva, Sacher Magda (kimaradt), Schmitzler Erzsébet, Weisz Juliska. Összesen 17.

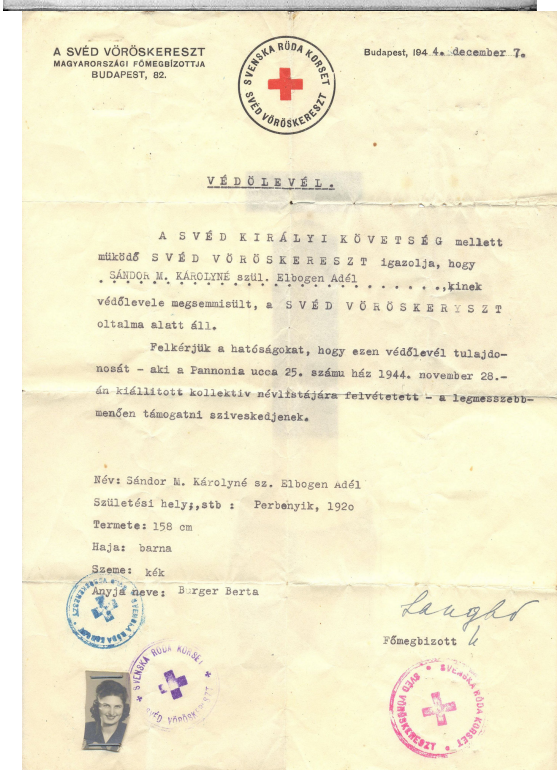

A SVÉD VÖRÖSKERESZT
MAGYARORSZÁGI FŐMEGBÍZOTTJA
BUDAPEST, 82.

SVENSKA RÖDA KORSET
SVÉD VÖRÖSKERESZT

Budapest, 194 4. december 7.

VÉDŐLEVÉL.

A SVÉD KIRÁLYI KÖVETSÉG mellett működő SVÉD VÖRÖSKERESZT igazolja, hogy SÁNDOR M. KÁROLYNÉ szül. Elbogen Adél, kinek védőlevele megsemmisült, a SVÉD VÖRÖSKERYSZT oltalma alatt áll.

Felkérjük a hatóságokat, hogy ezen védőlevél tulajdonosát - aki a Pannonia ucca 25. számu ház 1944. november 28.-án kiállitott kollektiv névlistájára felvétetett - a legmesszebbmenően támogatni sziveskedjenek.

Név: Sándor M. Károlyné sz. Elbogen Adél
Születési hely,stb : Perbenyik, 1920
Termete: 158 cm
Haja: barna
Szeme: kék
Anyja neve: Berger Berta

Főmegbizott

SVÁJCI KÖVETSÉG
IDEGEN ÉRDEKEK KÉPVISELETE
KIVÁNDORLÁSI OSZTÁLY
V., VADÁSZ-UTCA 29.

SCHWEIZERISCHE GESANDTSCHAFT
ABTEILUNG FÜR FREMDE INTERESSEN
ABTEILUNG AUSWANDERUNG
V., VADÁSZ-UTCA 29.

1536/XX.XI
1944.

Die Schweizerische Gesandtschaft, Abteilung fremde Interessen, bescheinigt hiermit, dass

ELLBOGEN S. ALICE

im schweizerischen Kollektivpass zur Auswanderung eingetragen ist, daher ist der (die) Betreffende als Besitzer eines gültigen Reisepasses zu betrachten.

Budapest, 23. Oktober 1944.

A Svájci Követség, Idegen Érdekek Képviselete, ezennel igazolja, hogy

ELLBOGEN S. ALICE

a svájci csoportos (collectiv) utlevélben szerepel és ezért nevezett érvényes utlevél birtokában levő személynek tekintendő.

Budapest, 1944. október 23.

LÉGATION DE SUISSE BUDAPEST

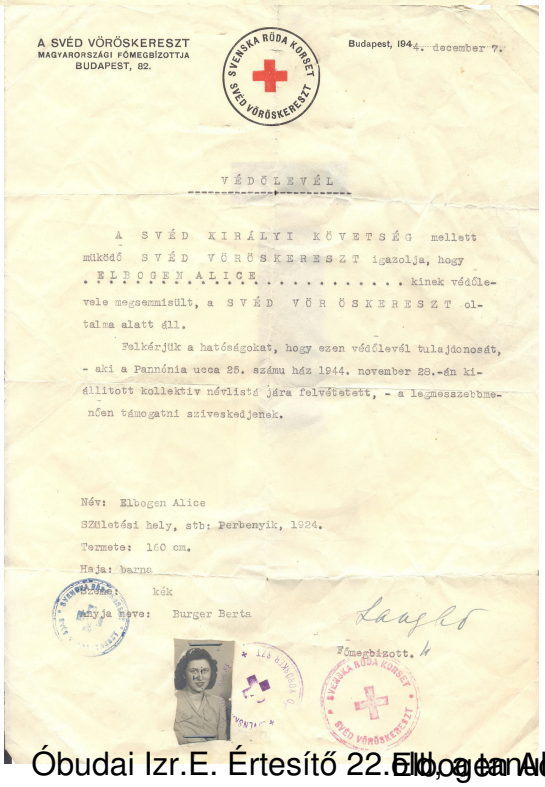

A SVÉD VÖRÖSKERESZT
MAGYARORSZÁGI FŐMEGBÍZOTTJA
BUDAPEST, 82.

SVENSKA RÖDA KORSET
SVÉD VÖRÖSKERESZT

Budapest, 1944. december 7.

VÉDŐLEVÉL

A SVÉD KIRÁLYI KÖVETSÉG mellett működő SVÉD VÖRÖSKERESZT igazolja, hogy ELBOGEN ALICE kinek védőlevele megsemmisült, a SVÉD VÖRÖSKERESZT oltalma alatt áll.

Felkérjük a hatóságokat, hogy ezen védőlevél tulajdonosát, - aki a Pannónia ucca 25. számu ház 1944. november 28.-án kiállitott kollektiv névlistá jára felvétetett, - a legmesszebbmenően támogatni sziveskedjenek.

Név: Elbogen Alice
Születési hely, stb: Perbenyik, 1924.
Termete: 160 cm.
Haja: barna
Szeme: kék
Anyja neve: Burger Berta

Langhó
Főmegbízott.

SVENSKA RÖDA KORSET
SVÉD VÖRÖSKERESZT

Óbudai Izr.E. Értesítő 22.Elbogen Alice védőlevele a Svéd Vöröskereszt csoportos 1944. december 7. igazolása a

A SVÉD VÖRÖSKERESZT
MAGYARORSZÁGI FŐMEGBÍZOTTJA
BUDAPEST, 82.

SVENSKA RÖDA KORSET
SVÉD VÖRÖSKERESZT

Budapest, 194 4. december 7

VÉDŐLEVÉL

A SVÉD KIRÁLYI KÖVETSÉG mellett működő SVÉD VÖRÖS KERESZT igazolja, hogy ELBOGEN S. LAJOS .....kinek védőlevele megsemmisült, a SVÉD VÖRÖSKERESZT oltalma alatt áll.

Felkérjük a hatóságokat, hogy ezen védőlevél tulajdonosát, - aki a Pannónia ucca 23. számu ház 1944. november 23.-án kiállitott kollektiv névlistá jára felvétetett, - a legmesszebbmenően támogatni sziveskedjenek.

Név: Elbogen S. Lajos
Születési hely, stb: Büdszentmihály 1893
Termete: 165
Haja: barna
Szeme: barna
Anyja neve: Fried Rozália

Fő megbizott.

A SVÉD VÖRÖSKERESZT
MAGYARORSZÁGI FŐMEGBÍZOTTJA
BUDAPEST, 82.

SVENSKA RÖDA KORSET
SVÉD VÖRÖSKERESZT

Budapest, 194 4. december 7

VÉDŐLEVÉL

A SVÉD KIRÁLYI KÖVETSÉG mellett működő SVÉD VÖRÖS KERESZT igazolja, hogy ELBOGEN S. LAJOSNÉ szül. Burger Berta .....kinek védőlevele megsemmisült, a SVÉD VÖRÖSKERESZT oltalma alatt áll.

Felkérjük a hatóságokat, hogy ezen védőlevél tulajdonosát, - aki a Pannónia ucca 25. számu ház 1944. november 28.-án kiállitott kollektiv névlistá jára felvétetett, - a legmesszebbmenően támogatni sziveskedjenek.

Név: Elbogen S. Lajosné sz. Burger Berta
Születési hely, stb: Királyhelmec, 1897
Termete: 155 cm
Haja: őszes
Szeme: barna
Anyja neve: Schwarz Panni

Fő megbizott.

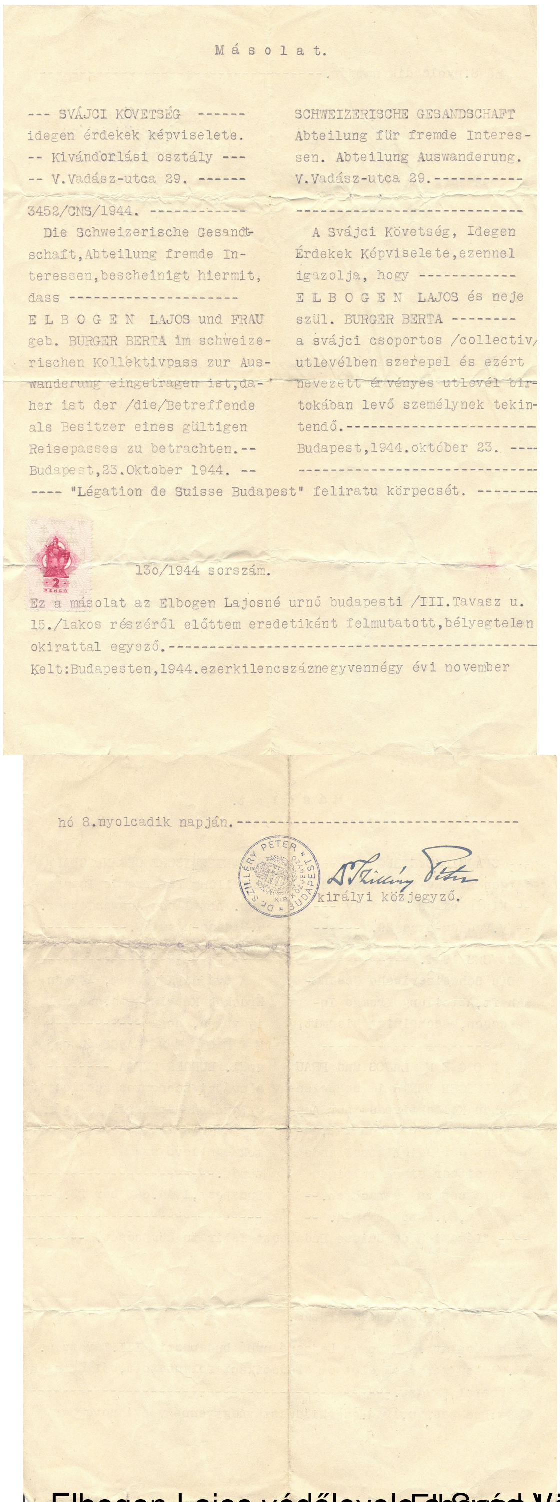

Másolat.

--- SVÁJCI KÖVETSÉG ------
idegen érdekek képviselete.
-- Kivándorlási osztály ---
-- V.Vadász-utca 29. ------

SCHWEIZERISCHE GESANDSCHAFT
Abteilung für fremde Interessen. Abteilung Auswanderung.
V.Vadász-utca 29.-----------

3452/CNS/1944. ------------

Die Schweizerische Gesandtschaft,Abteilung fremde Interessen,bescheinigt hiermit, dass --------------------
E L B O G E N LAJOS und FRAU geb. BURGER BERTA im schweizerischen Kollektivpass zur Auswanderung eingetragen ist,daher ist der /die/Betreffende als Besitzer eines gültigen Reisepasses zu betrachten.--
Budapest,23.Oktober 1944. --

A Svájci Követség, Idegen Érdekek Képviselete,ezennel igazolja, hogy -----------
E L B O G E N LAJOS és neje szül. BURGER BERTA --------
a svájci csoportos /collectiv/ utlevélben szerepel és ezért nevezett érvényes utlevél birtokában levő személynek tekintendő.------------------------
Budapest,1944.október 23. ----

---- "Légation de Suisse Budapest" feliratu körpecsét. -------

13o/1944 sorszám.

Ez a másolat az Elbogen Lajosné urnő budapesti /III.Tavasz u. 15./lakos részéről előttem eredetiként felmutatott,bélyegtelen okirattal egyező.--
Kelt:Budapesten,1944.ezerkilencszáznegyvennégy évi november hó 8.nyolcadik napján.---------------------------------

Dr. Szilléry Péter
királyi közjegyző.

Elbogen Lajos védőlevele

[illegible] A család a háború végéig Óbudán, a Huner utca 9. szám alatt lakott. Elbogen Lajos [illegible] rosnéreszt okalomlevelével a //annónia utca 25. számú házban húzódtak meg.